

Тема 8 Транспортування вантажів

- 1. Транспортні засоби, їх види та вибір для забезпечення вантажних перевезень у торгівлі.**
- 2. Організація перевезення товарів автомобільним транспортом.**
- 3. Порядок оформлення документів на перевезення вантажів.**
- 4. Замовлення на автотранспортні засоби для перевезення вантажів**
 - 1. Транспортні засоби, їх види та вибір для забезпечення вантажних перевезень у торгівлі.**

Важливим завданням організації перевезень торговельних вантажів є вибір ефективних транспортних засобів, котрі якнайповніше відповідали б конкретним умовам перевезень.

При виборі рухомого складу для перевезень тих чи інших вантажів потрібно вирішити кілька взаємозв'язаних завдань: визначення виду транспорту; вибір типу транспортного засобу (визначення спеціалізації); підбір транспортного засобу за вантажопідйомністю. На першому етапі беруть до уваги інформацію про характерні особливості перевезень вантажів окремими видами транспорту і переваги та недоліки конкретних видів транспорту відносно інших.

Для прийняття рішення також враховують характер руху потоків вантажів на різних стадіях товаропросування. Так, при організації перевезень вантажів від виробників продукції (товарів) до підприємств оптової торгівлі необхідно переміщувати на значні відстані великі партії товарів вузької номенклатури, що потребує використання т. зв. магістрального транспорту (залізничний, морський, річковий). Натомість, при доставці товарів з оптових торговельних підприємств або від місцевих виробників у роздрібну торговельну мережу постає завдання організації заведення значної кількості дрібних партій товарів широкого асортименту у велику кількість територіально розосереджених об'єктів роздрібної торгівлі. Для вирішення цього завдання найбільш придатним є автомобільний транспорт.

При виборі виду транспорту потрібно також урахувати такі фактори:

- надійність дотримання графіка доставки;
- час (тривалість) доставки;
- вартість перевезення тощо.

Прийняте рішення щодо виду транспорту має бути доповнене вибором типу транспортного засобу та рішенням щодо доцільності його спеціалізації. Спеціалізованим називають рухомий склад, пристосований для перевезення певних видів вантажів або обладнаний додатковими механізмами. Вимоги щодо конструкції спеціалізованих транспортних засобів визначаються властивостями вантажів, що перевозяться, їх геометричними характеристиками, масою, а також умовами перевезень. Альтернативою спеціалізованим транспортним засобам можуть бути транспортні засоби універсального призначення.

Так, залізничний транспорт України володіє значним парком транспортних засобів, які відрізняються між собою за типами, вантажопідйомністю та ємністю. Основними типами універсальних транспортних засобів на залізничному транспорті є:

- криті універсальні вагони, які призначені для перевезень тарно упакованих вантажів, котрі не потребують специфічних умов під час транспортування, а також цінних вантажів, які вимагають захисту від атмосферних опадів. Для залізничних перевезень можуть використовуватися вагони 4-осьові (ємністю 50—60 т), 6-осьові (94 т), 8-осьові (125 т);
- напіввагони, які використовуються для масових перевезень навалних, легких вантажів та вантажів у контейнерах;

- вагони-платформи, які застосовуються для перевезень довго вимірних вантажів, вантажів у цистернах (олія) та контейнерах.

До спеціалізованих вагонів належать:

- вагони для перевезення борошна (борошновози);
- вагони для перевезення лісоматеріалів (лісовози);
- вагони і двоярусні платформи для перевезення автомобілів, обладнані для розміщення і закріплення цього вантажу;
- вагони з гравітаційним способом розвантажування (для пшениці, гранульованого рибного борошна та ін.);
- вагони-цистерни для перевезення наливних продуктів (нафтопродукти, нафтохімічні речовини, окис вуглецю, кислоти, луги тощо);
- вагони з боковим способом розвантаження для вантажів, затарених у мішках (наприклад хімічні добрива);
- саморозвантажувальні вагони (рудовози для залізної руди, вугілля, коксу та ін.);
- вагони типу "хопер" і цистерни для цементу (цементовози) тощо.

Окремим різновидом спеціалізованих залізничних вагонів для перевезення харчових продуктів є спеціальний холодильний залізничний транспорт, який включає:

- вагони-лідники;
- теплоізовані вагони (вагони-термоси);
- вагони-рефрижератори;
- 5- і 12-вагонні секції рефрижераторів;
- 21- і 23-вагонні поїзди-рефрижератори;
- спеціальні ізотермічні вагони.

Рефрижераторні вагони і секції завдяки оснащенню охолоджувальними механічними пристроями можуть підтримувати низьку (в тому числі мінусову) температуру і регулювати її. Це дозволяє здійснювати перевезення охолоджених і заморожених харчових продуктів, наприклад м'яса, риби, масла тваринного тощо.

Вантажний автомобільний транспорт також характеризується великим різноманіттям видів і типів транспортних засобів. Так, вантажний автомобільний транспорт за видами заведено поділяти на вантажні автомобілі, автомобілі-тягачі для буксирування причепів, автомобільні причепа та напівпричепа.

З урахуванням прохідності автомобілів розрізняють автомобілі звичайної прохідності та автомобілі підвищеної прохідності (для роботи в умовах бездоріжжя або руху ґрунтовими дорогами).

Поділ автомобілів за вантажопідйомністю передбачає виділення 5 класів автомобілів:

- особливо малої (0,25—1, т);
- малої (1—3 т); "середньої (3—5 т);
- великої (5—8 т);
- особливо великої (понад 8 т).

Автомобілі 1 та 2 класу застосовуються, як правило, для завезення дрібних партій товарів у роздрібну торговельну мережу, тоді як автомобілі 3—5 класів більш вигідні для перевезень товарів великими партіями на середні та великі відстані.

За типом кузова виділяють автомобілі з бортовою платформою (бортові автомобілі), автомобілі з кузовом типу "фургон", автомобілі-рефрижератори (автомобілі з кузовом типу "фургон", оснащені рефрижераторним устаткуванням), автомобілі з кузовом типу "цистерна", автомобілі-самоскиди.

Автомобілі, які застосовуються для перевезень вантажів, з урахуванням призначення транспортного засобу поділяють на універсальні та спеціалізовані.

До універсального автомобільного транспорту належать автомобілі з бортовою платформою та причеми з відкритим кузовом, які застосовуються для перевезень вантажів, котрі не потребують особливих умов під час транспортування.

Спеціалізація транспортних засобів на автомобільному транспорті здійснюється способом обладнання рухомого складу закритими кузовами (фургони, цистерни), пристосованими для перевезення окремих вантажів, спеціалізованими платформами, а також навантажувально-розвантажувальними механізмами і пристроями, що підвищують прохідність автомобіля.

Спеціалізований автотранспорт охоплює:

- автомобілі-фургони, застосовуються для перевезення товарів, які потребують спеціальних умов під час транспортування. Наприклад, автомобілями-фурами можуть перевозитися одяг, меблі, продовольчі та непродовольчі товари в тарі, легковагові вантажі тощо; спеціалізованими автомобілями-фурами з пристосуваннями для завантаження лотків перевозяться хліб і хлібобулочні вироби; для безтарного перевезення борошна застосовуються автомобілі-борошновози;
- автомобілі-фургони з ізоtermічними кузовами та автомобілі-рефрижератори, здатні підтримувати низькі температури — застосовуються для перевезень продуктів з обмеженими термінами зберігання в охолодженому та замороженому вигляді;
- автомобілі-цистерни — використовуються для перевезень молока, пива, квасу та інших наливних вантажів.

У народному господарстві України для масових перевезень автомобільним транспортом застосовуються також інші типи спеціалізованого рухомого складу, наприклад, автомобілі, обладнані пристроями для завантажування і розвантажування (самонавантажувачі), автомобілі-контейнеровози тощо.

Вибір транспортних засобів для перевезень завершується визначенням їх потужності, тобто вантажопідйомності, яка залежить від кількості вантажів, котрі підлягають перевезенню.

2. Організація перевезення товарів автомобільним транспортом.

Для перевезень торговельних вантажів на короткі відстані найчастіше використовується вантажний автомобільний транспорт, який забезпечує перевезення товарів від станцій залізниць, зі складів виробничих і сільськогосподарських підприємств на склади оптових підприємств і з цих складів в об'єкти роздрібної та дрібно-роздрібної торговельної мережі, для переміщення товарів між магазинами і для виїзної торгівлі.

Основними нормативними документами, які регламентують перевезення вантажів автомобільним транспортом, є Статут автомобільного транспорту і Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні.

В сучасних умовах багато підприємств торгівлі володіють власними засобами автомобільного транспорту і виконують ним перевезення торговельних вантажів. Разом - з тим часто для цих перевезень використовується транспорт спеціалізованих автотранспортних підприємств, які належать до категорії транспорту загального користування.

Підприємства торгівлі висувають до рухомого складу автомобільного транспорту специфічні експлуатаційні і технологічні вимоги. Зокрема, автотранспорт для перевезень товарів народного споживання повинен:

- бути спеціалізованим, тобто: а) відповідати оптимальним умовам перевезень конкретних груп та найменувань товарів; б) забезпечувати механізацію вантажно-розвантажувальних робіт при виконанні транспортно-експедиційних операцій;
- відповідати вимогам розвитку перспективних транспортних систем, зокрема контейнерної транспортної системи;
- бути високоманевровим, мати широкий діапазон вантажопідйомності;
- мати високу прохідність для доставки товарів в умовах торгівлі в сільській місцевості;

- передбачати можливість збільшення габаритів кузова та пристосованість їх для багатоярусного укладання товарів з метою ефективного використання вантажопідйомності транспортних засобів.

Ці підприємства виконують централізовані перевезення вантажів, забезпечують транспортно-експедиційне обслуговування вантажовідправників і вантажоодержувачів, здійснюють прямі, змішані залізнично-автомобільні та водно-автомобільні перевезення вантажів.

Для перевезень торговельних вантажів підприємствами транспорту загального користування необхідно дотримувати заведеного порядку їх планування та організації, який базується на укладанні між перевізниками та замовниками (вантажовідправниками або вантажоодержувачами) договорів про перевезення вантажів автомобільним транспортом. Ці договори є основною формою організаційно-правових документів з планування та організації перевезень.

Автомобільним транспортом здійснюються перевезення, які класифікуються за:

- належністю транспорту (транспорт загального користування, відомчий транспорт, власний транспорт підприємницьких організацій та формувань);
- відстанню перевезень (приміські, міжміські, міжнародні);
- способами організації і виконання перевезень (централізовані, децентралізовані, прямі, змішані, комбіновані, контейнерні, пакетні);
- тривалістю перевезення (постійні, сезонні, тимчасові);
- видами вантажів (за видами продукції або видами тари);
- розмірами партії вантажів (масові, партійні, дрібно-партійні).

За умовами договору перевезення вантажів перевізник зобов'язується доставити наданий вантаж в пункт призначення і видати його уповноваженій на отримання вантажу особі (одержувачеві), а відправник зобов'язується оплатити за перевезення вантажу встановлену плату. У договорі встановлюються: термін його дії, обсяги перевезень, умови перевезень (режим роботи по видачі та прийманню вантажу, забезпечення цілісності вантажу, виконання вантажно-розвантажувальних робіт і т. ін.), вартість перевезень і порядок розрахунків, порядок визначення раціональних маршрутів, обов'язки сторін, відповідальність тощо.

Відповідно до договору перевізник і замовник у межах квартального плану за 10 днів до початку кожного місяця визначають місячні плани декадними плановими завданнями на перевезення вантажів. На перевезення вантажів автотранспортом замовник надає перевізнику за наявності договору заявку (на день, тиждень, декаду, місяць) встановленої форми. Заявка подається перевізнику в строк, визначений договором, телефонограмою, телетайпом, телеграфом, телексом, іншим фіксованим способом. У цьому разі в заявці мають бути необхідні відомості, які характеризують найменування та кількість вантажу, адреси завантаження та розвантаження, відстані перевезення та вид упаковки.

Перевезення торговельних вантажів можуть здійснюватися також за разовим договором.

Основними документами, які оформляються на перевезення вантажів автотранспортом, є товарно-транспортні накладні та подорожні листи вантажного автомобіля. Залежно від виду вантажу та його специфічних властивостей до основних документів додаються інші (ветеринарні, санітарні та якісні сертифікати, свідоцтва, довідки, паспорти тощо), що визначається правилами перевезень зазначених вантажів.

Безпосередньо перевезення вантажу покладається на водія автомобіля, а його супровід та охорона вантажу в дорозі — на експедитора, з яким укладається договір про особисту матеріальну відповідальність. Проте досить часто в господарській практиці мають місце випадки, коли функції експедитора за додаткову оплату виконує водій автомобіля, а в деяких випадках експедирування вантажів можуть здійснювати інші посадові особи вантажовідправника або вантажоодержувача, наприклад товарознавці підприємств оптової або роздрібної торгівлі.

Оформлення перевезень вантажів товарно-транспортними накладними здійснюється незалежно від умов оплати за роботу автомобіля. Вантажовідправник повинен виписати товарно-транспортну накладну на перевезення вантажів у кількості, не меншій ніж 4 примірники, засвідчити їх підписом і за необхідності печаткою (штампом). Після прийняття вантажу згідно з товарно-транспортною накладною експедитор (водій) підписує всі її примірники. Перший примірник товарно-транспортної накладної залишається у вантажовідправника, другий — передається експедитором (водієм) вантажоодержувачу, третій і четвертий примірники, засвідчені підписом вантажоодержувача (у разі потреби — печаткою або штампом), передаються перевізнику.

У тих випадках, коли в товарно-транспортній накладній немає можливості перелічувати всі найменування вантажу, підготовленого для перевезення, до такої накладної замовник додає документ довільної форми з обов'язковим зазначенням відомостей про вантаж. У цих випадках в товарно-транспортній накладній зазначається, що до неї додається як товарний розділ документ, без якого товарно-транспортна накладна вважається недійсною і не може використовуватись для розрахунків із замовником.

Основними етапами технологічного процесу перевезення вантажів автомобільним транспортом є:

- приймання вантажу до перевезення;
- маркування і пломбування вантажу;
- завантаження автомобіля;
- оформлення документації;
- здійснення процесу перевезення і доставки вантажу одержувачеві;
- розвантаження автомобіля;
- приймання вантажу одержувачем;
- проведення розрахунків за перевезення вантажу.

Для забезпечення збереження вантажу та раціонального використання вантажопідйомності транспортного засобу і об'єму його кузова вантажовідправник зобов'язаний до прибуття автомобіля під завантаження підготувати вантаж до перевезення. З цією метою вантажі укладаються в справну транспортну тару, визначену стандартами, ТУ, договором тощо, а на кожне вантажне місце наноситься маркування. У разі неправильного укладання та упакування товарів або ж при використанні тари, яка не відповідає фізико-хімічним властивостям товарів, майнова відповідальність за пошкодження чи втрату товару покладається на вантажовідправника. У разі, коли передбачається перевезення одним автомобілем товарів для кількох вантажоодержувачів, вантажі мають бути відповідно згруповані.

Час прибуття автомобіля під завантаження відраховується з моменту подання водієм подорожнього листа в пункті завантаження, а час прибуття автомобіля під розвантаження — з моменту подання ним же товарно-транспортної накладної в пункті розвантаження. На виконання завантажувальних і розвантажувальних робіт виділяється час, який визначається за основними нормами часу простою автомобіля під завантаженням і розвантаженням, установленими залежно від маси вантажу і типу кузова автомобіля. При виконанні цих операцій традиційно дотримуються практики, відповідно до якої завантаження вантажів у кузов автомобіля, їх закріплення, накривання та ув'язування виконуються вантажовідправником, а вивантаження вантажів з кузова автомобіля, знімання кріплень та покриттів — вантажоодержувачем; до обов'язків водія входить перевірка відповідності укладання і закріплення вантажу в кузові автомобіля вимогам безпеки руху і забезпечення збереження транспортного засобу. У разі виявлення недоліків щодо укладання чи закріплення вантажу, які загрожують збереженню вантажу, водій повинен повідомити вантажовідправника з метою ліквідації виявлених відхилень (порушень).

Завантаження автомобіля має здійснюватися до повного використання об'єму його кузова, але при цьому забороняється перевищувати вантажопідйомність автомобіля. У разі перевезень легковагових вантажів вантажовідправник може (і

повинен) використовувати можливості для підвищення рівня використання автомобілі (наприклад за рахунок нарощування його бортів).

Важливою умовою підготовки вантажів до перевезення є визначення їх кількості, насамперед маси. Визначення маси вантажу проводиться засобами вантажовідправника спільно з представником автотранспортного підприємства. У разі перевезень вантажів у критих автомобілях (з кузовом типу "фургон") і причепах, контейнерах, цистернах, опломбованих вантажовідправником, масу вантажу визначає він сам.

Завантаження (а також розвантаження) вважається закінченим після вручення водієві оформлених товарно-транспортних накладних.

У пункті призначення вантажі повинні здаватися вантажоодержувачеві за масою і кількістю місць у тому самому порядку, в якому вони приймалися від вантажоодержувача. Вантаж у пункті призначення мас видаватися тільки тому представникові вантажоодержувача, який указаний у товарно-транспортній накладній. У разі прибуття вантажів у справних автомобілях, причепах, контейнерах, цистернах з непошкодженими пломбами відправника, вони видаються без перевірки маси, якісного стану вантажу і кількості вантажних місць. Також можуть здаватися без перевірки маси навалні або насипні вантажі, які прибули в пункт призначення без ознак нестачі, але це можливе лише в разі відсутності у вантажоодержувача автомобільної ваги. У разі перевезення тарно упакованих і поштучних вантажів їх видають на основі перевірки за участі представника автотранспортного підприємства маси і стану вантажу тільки кожного пошкодженого місця. Для цього пошкоджені місця розкривають і перевіряють вантаж за товарно-транспортними накладними.

Перевірку маси, кількості місць і якісного стану вантажу за участі представника автотранспортного підприємства обов'язково потрібно проводити в пункті призначення в разі:

- прибуття вантажу в несправному кузові транспортного засобу або в справному кузові, але з пошкодженими пломбами чи з пломбами іншої вантажної станції;
- прибуття вантажів з обмеженими термінами зберігання з порушенням термінів доставки цього вантажу або встановленого транспортного режиму під час транспортування;
- прибуття вантажу, який завантажувався автотранспортним підприємством;
- видавання вантажу зі складу транспортного підприємства.

За підсумками приймання вантажів у разі виявлення нестачі, псування або пошкодження вантажу оформляється відповідний, про що робиться запис у товарно-транспортній накладній. Якщо ж відхилень від товарно-супровідних документів не виявлено, то факт отримання вантажу підтверджується підписом матеріально відповідальної особи і печаткою (штампом) вантажоодержувача в 3 примірниках товарно-транспортної накладної, два з яких повертаються водієві (експедиторові).

Розвантаження автомобіля, як правило, проводиться силами і засобами вантажоодержувача. Після вивантаження товару вантажоодержувач повинен очистити кузов автомобіля, а після перевезення вантажів з обмеженими термінами зберігання, сирих тваринних продуктів, тварин, птиці — промити (пропарити, продезінфікувати) кузов або ж оплатити ці роботи в разі здійснення їх підприємством транспорту.

3 Порядок оформлення документів на перевезення вантажів.

Документи, що використовуються під час перевезення вантажів, мають велике значення, оскільки їх неправильне оформлення може спричинити негативні наслідки. Так, у перевізника можуть виникнути проблеми під час перевірки документів працівником поліції, а у вантажоодержувача – при підтвердженні факту одержання товару.

Договір про перевезення вантажів – двостороння угода між перевізником, відправником вантажу або вантажоодержувачем, що є юридичним документом, яким регламентуються обсяг, термін і умови перевезення вантажів, права, обов'язки й відповідальність сторін щодо їх додержання (р. 1 Правил № 363).

У ст. 50 Закону № 2344 сказано, що договір перевезення вантажу автомобільним транспортом укладається відповідно до цивільного законодавства між замовником і виконавцем у **письмовій формі** (договір, накладна, квитанція тощо). Причому згідно з ч. 3 ст. 909 ЦКУ і ч. 2 ст. 307 ГКУ укладення договору перевезення вантажу підтверджується складенням транспортної накладної (коносаменту або іншого документа, установленого транспортними кодексами (статутами)).

Тим часом товарно-транспортна накладна (далі – ТТН) при автомобільних перевезеннях не замінює договір, вона тільки підтверджує його укладення. Тому для уникнення проблем з контрагентами й контролюючими органами краще скласти в письмовій формі окремий договір перевезення.

Довгострокові договори про перевезення вантажів автомобільним транспортом укладаються між фізичними та юридичними особами, які здійснюють автомобільні перевезення вантажів на комерційній основі, і відправниками вантажу або вантажоодержувачами (п. 3.1 Правил № 363).

У ч. 4 ст. 307 ГКУ зазначено, що довгострокові договори на автомобільному транспорті укладаються строком на 1 рік. Разом з тим на практиці довгострокові договори укладаються й на менший строк, і це не впливає на їх дієвість.

Примірний договір про перевезення вантажів автомобільним транспортом у міському та міжміському сполученні наведено в додатку 1 до Правил № 363. За потреби до нього можна вносити зміни за згодою сторін.

У договорі вказують такі відомості (п. 3.5 Правил № 363):

- термін дії договору,
- обсяги перевезень,
- умови перевезень (режим роботи з видачі й приймання вантажу, забезпечення схоронності вантажу, виконання вантажно-розвантажувальних робіт тощо),
- вартість перевезень,
- порядок розрахунків,
- порядок визначення раціональних маршрутів,
- обов'язки сторін,
- відповідальність сторін,
- інші відомості (зокрема, місце фактичної здачі-приймання вантажу).

За довгостроковими договорами на перевезення вантажів замовник надає перевізнику **заявку** встановленої форми (додаток 4 до примірної угоди) у строк, визначений договором. За погодженням сторін заявку може

бути подано на один день, тиждень, декаду або місяць (п. п. 3.7, 10.2 Правил № 363).

При **масових перевезеннях вантажів**, особливо будівельних на місця будівництва та сільськогосподарських вантажів для їх переробки або в місця довгострокового зберігання, замовник додає до заявки також **погоджений з перевізником графік виконання перевезень** із зазначенням добового чи середньодобового обсягу перевезень, а також початку й кінця роботи змін (п. 3.7 Правил № 363).

Перевізники можуть перевозити вантаж за **разовим договором**, примірну форму якого наведено в додатку 2 до Правил № 363. Разові договори має бути укладено в письмовій формі (п. 10.3 Правил № 363).

Основним документом на перевезення вантажів є **ТТН** – єдиний для всіх учасників транспортного процесу юридичний документ, який призначено для списання товарно-матеріальних цінностей, обліку на шляху їх переміщення, оприбуткування, складського, оперативного й бухгалтерського обліку, а також для розрахунків за перевезення вантажу й обліку виконаної роботи (р. 1 Правил № 363).

На необхідність оформлення ТТН неодноразово звертали увагу контролюючі органи (див. листи Міндоходів від 19.09.2013 р. № 11569/6/99-99-22-01-03-15/1128, Міністерства інфраструктури України від 11.03.2014 р. № 2455/25/10-14, від 28.05.2014 р. № 5615/25/10-14, ДФСУ від 29.10.2015 р. № 22911/6/99-99-19-02-02-15, Головного управління ДФС у Вінницькій області від 29.10.2015 р. № 625/Ш/02-32-17-01-17).

ТТН не оформлюються тільки під час перевезення вантажів власним автомобілем покупця. Водій у цій ситуації зобов'язаний мати при собі документи, зазначені в п. 2 Переліку № 207, до яких ТТН не входить. Те, що в цьому випадку оформлювати ТТН не обов'язково, підтвердило й Мінінфраструктури України в листі від 28.05.2014 р. № 5615/25/10-14.

Форму ТТН наведено в додатку 7 до Правил № 363. У передбачених Правилами № 363 випадках ТТН може бути доповнено записами (лист Міністерства інфраструктури України від 28.05.2014 р. № 5615/25/10-14).

Під час перевезення деяких вантажів використовуються спеціальні форми ТТН, а саме:

- спирту етилового – форма № 1-ТН (спирт), алкогольних напоїв – форма № 1-ТН (алкогольні напої), високооктанових кисневмісних домішок – форма № 1-ТН (вкд) (затверджені наказом Мінтрансу від 28.04.2005 р. № 154);
- хлібобулочних виробів – форма № 1-ТТН (хліб) (затверджена наказом Мінагрополітики від 06.06.2001 р. № 153);
- молочної сировини – форма № 1-ТН (МС) (затверджена наказом Мінагрополітики від 01.07.2002 р. № 176);
- нафтопродуктів – форма № 1-ТТН (нафтопродукт) (затверджена спільним наказом Міністерства палива та енергетики України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства економіки України,

Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 20.05.2008 р. № 281/171/578/155);

- деревини – форма № 1-ТТН (ліс) (затверджена спільним наказом Мінінфраструктури та Мінагрополітики від 29.11.2013 р. № 961/707).

ТТН оформлюють незалежно від умов оплати за роботу автомобіля (п. 11.4 Правил № 363), у тому числі й під час перевезення орендованим транспортом (лист Мінінфраструктури від 03.09.2013 р. № 10092/25/10-13).

У згаданому листі також зазначалося, що якщо одним автомобілем відправника вантажу навіть за один рейс доставляється вантаж (товар) 20 – 25 вантажоодержувачам (за 20 – 25 адресами складів або торговельних точок), то відправник вантажу повинен виписувати кожному з цих 20 – 25 вантажоодержувачів окрему ТТН у кількості не менше чотирьох примірників, щонайменше два з яких (третій і четвертий) повинні бути завірені підписом і за необхідності печаткою (штампом) вантажоодержувача. Застосування тільки однієї ТТН для 20 – 25 вантажоодержувачів є неприпустимим, оскільки вантаж (товар) поставляється різними вантажоодержувачам з різними юридичними реквізитами й адресами.

При **міжнародних перевезеннях** оформлюють міжнародну автодорожню ТТН типової форми CMR, яка застосовується відповідно до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів від 19.05.56 р. Причому контролери підкреслюють, що саме товарно-транспортні документи (і зокрема, CMR) свідчать про одержання товару й виконання зовнішньоекономічного договору постачання товару (лист ДФСУ від 29.10.2015 р. № 22911/6/99-99-19-02-02-15).

Зразок оформлення ТТН типової форми КДПГ (CMR) наведено в листі ДПАУ від 20.02.97 р. № 16-2217/10-1300. Зауважимо також, що в разі оформлення накладної CMR ТТН за Правилами № 363 уже не оформлюється, про що сказано в преамбулі до них.

Для остаточного розрахунку за перевезення вантажів перевізник оформлює рахунок перевізника, що складається на підставі належно оформлених ТТН. Рахунок має бути виписано не пізніше **трьох днів** після виконання перевезень із доданням ТТН (п. 14.4 Правил № 363). Рахунок оформлюють у довільній формі.

На необхідність наявності рахунка звертало увагу Мінінфраструктури в листі від 28.05.2014 р. № 5615/25/10-14.

Форма й порядок розрахунків, а також випадки зміни розміру оплати за перевезення вантажів і надання інших послуг визначаються перевізником з відправником вантажу або вантажоодержувачем – замовником при укладенні ними договору на перевезення вантажів (п. 14.1 Правил № 363).

У разі **псування або пошкодження вантажу**, а також у разі розбіжностей між перевізником і відправником вантажу (вантажодержувачем) обставини, які можуть бути підставою для матеріальної відповідальності, оформлюються актом за формою, наведеною в додатку 4 до Правил № 363.

Акт складають і в ситуації, коли перед завантаженням автомобілів, причепів, напівпричепів з кузовом типу "фургон", автоцистерн і контейнерів замовник після перевірки їх придатності виявив пошкодження, яке може вплинути на цілість або якість вантажу під час перевезення. У цьому випадку замовник повинен відмовитися від навантаження в такий рухомий склад або контейнери, про що складають зазначений акт (п. 8.4 Правил № 363).

4.Замовлення на автотранспортні засоби для перевезення вантажів

Для перевезень торговельних вантажів підприємствами транспорту загального користування необхідно дотримуватися заведеного порядку їх планування та організації, який базується на укладанні між перевізниками та замовниками (вантажовідправниками або вантажоодержувачами) договорів про перевезення вантажів автомобільним транспортом. Ці договори є основною формою організаційно-правових документів із планування та організації перевезень. Автомобільним транспортом здійснюються перевезення, які класифікуються за:

- належністю транспорту (транспорт загального користування, відомчий транспорт, власний транспорт підприємницьких організацій та формувань);
- відстанню перевезень (приміські, міжміські, міжнародні); • способом організації та виконання перевезень (централізовані, децентралізовані, прямі, змішані, комбіновані, контейнерні, пакетні);
- тривалістю перевезень (постійні, сезонні, тимчасові); • видами вантажів (за видами продукції або видами тари);
- розмірами партії вантажів (масові, партійні, дрібнопартійні).

За умовами договору перевезення вантажів перевізник зобов'язується доставити наданий вантаж в пункт призначення і видати його уповноваженій на отримання вантажу особі (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату. У договорі встановлюються: термін його дії, обсяги перевезень, умови перевезень (режим роботи з видачі та приймання вантажу, забезпечення цілісності вантажу, виконання вантажно-розвантажувальних робіт), вартість перевезень і порядок розрахунків, порядок визначення раціональних маршрутів, обов'язки сторін, відповідальність тощо. Відповідно до договору перевізник і замовник у межах квартального плану за 10 днів до початку кожного місяця визначають місячні плани декадними плановими завданнями на перевезення вантажів.

На перевезення вантажів автотранспортом замовник надає перевізнику за наявності договору заявку (на день, тиждень, декаду, місяць) встановленої форми. Заявка подається перевізнику в строк, визначений договором, телефоном, електронною поштою, іншим фіксованим способом. У цьому разі в заявці мають бути необхідні відомості, які характеризують найменування та кількість вантажу, адреси завантаження та розвантаження, відстані перевезення та вид упаковки. Перевезення торговельних вантажів можуть здійснюватися також за разовим договором. Основними документами, якими оформлюють перевезення вантажів автотранспортом, є товарно транспортні накладні та подорожні листи вантажного автомобіля.

Залежно від виду вантажу та його специфічних властивостей до основних документів додаються інші (ветеринарні, санітарні та якісні сертифікати, свідоцтва, довідки, паспорти тощо), що визначається правилами перевезень зазначених вантажів. Безпосередньо перевезення вантажу покладається на водія автомобіля, а його супровід та охорона вантажу в дорозі – на експедитора, з яким укладається договір про особисту матеріальну відповідальність.

Проте досить часто в господарській практиці мають місце випадки, коли функції експедитора за додаткову оплату виконує водій автомобіля, а в деяких випадках експедування вантажів можуть здійснювати інші посадові особи вантажовідправника або вантажоодержувача, наприклад товарознавці підприємств оптової або роздрібної торгівлі.

Оформлення перевезень вантажів товарно-транспортними накладними здійснюється незалежно від умов оплати роботи автомобіля. Вантажовідправник повинен виписати товарнотранспортну накладну на перевезення вантажів у кількості, не менш ніж 4 примірники, засвідчити їх підписом і, за необхідності, печаткою (штампом).

Після прийняття вантажу згідно з товарно-транспортною накладною експедитор (водій) підписує всі її примірники. Перший примірник товарнотранспортної накладної залишається у вантажовідправника, другий – передається експедитором (водієм) вантажоодержувачу, третій і четвертий примірники, засвідчені підписом вантажоодержувача (а у разі потреби – печаткою або штампом), передаються перевізнику. Якщо немає можливості перелічити в товарно-транспортній накладній всі найменування вантажу, підготовленого для перевезення, до такої накладної замовник додає документ довільної форми з обов'язковим зазначенням відомостей про вантаж.

У цих випадках в товарно-транспортній накладній зазначається, що до неї додається як товарний розділ документ, без якого товарно-транспортна накладна вважається недійсною і не може використовуватись для розрахунків із замовником.